

# G E K L E U R D G E H E U G E N

OVER HET WERK VAN JASPER RIGOLE

Familiefilmpjes. Iedereen kent ze, maar we houden ze doorgaans graag verborgen. Omdat het best gênant is om jezelf pakweg een decennium na datum terug te zien in die spuuglelijke zwembroek en met dat net iets te weelderige kapsel. Of omdat vader stomdronken was op dat ene kerstfeestje en je tante luid en duidelijk het hof maakte. Een nostalgische bui terzijde gelaten, worden de filmpjes zelden vertoond. Maar nieuwsgierig zijn we allemaal; vooral naar filmpjes die niet de onze zijn. En pas echt fascinerend wordt het als een kunstenaar ermee aan de slag gaat.

Jasper Rigole (1980, Brugge) tikte als tiener een oude projector voor 8mm-films op de kop. Hij raakte erdoor in de ban en begon afgedankte herinneringen aan vakanties, verjaardagen, familiefeestjes en andere vrolijke huis-, tuin- en keukenfilmpjes te verzamelen. Herinneringen van onbekende amateurfilmmakers aan een leven zoals ze het droomden, met gras dat altijd frisgroen is en waar geen plaats is voor monsterfiles of belastingen. Rigole richtte een eigen instituut op en maakt er videokunst en multimediale installaties mee.

## **AMBTENARESK APPARAAT**

Het International Institute for the Conservation, Archiving and Distribution of Other People's Memories, kortweg IICADOM, ging officieel van start op 28 juni 1980, Rigoles geboortedag. Het instituut stockeert, catalogiseert en digitaliseert de talloze familiefilmpjes en objecten die Rigole op rommelmarkten en in verkoopzalen vond. Het is een fictief instituut, een soort alter ego van Rigole zelf, dat zijn kunst distribueert en het een zeker aura, een extra sérieux, verleent. IICADOM, het klinkt als een

#### DOROTHEE CAPPELLE

werd in 1980 geboren in Ieper. Ze studeerde Nederlands, Engels en kunstwetenschappen aan de Universiteit Gent. Cappelle werkte voor het Museum voor Schone Kunsten Gent, de dienst cultuur van de provincie West-Vlaanderen en uitgeverij Lannoo. Momenteel is ze aan de slag bij Ons Erfdeel vzw en als freelancedirecteur. Teksten van haar verschenen eerder in de tentoonstellingscatalogus *Watching Windows* van Robin Vermeersch, bij de kunstenaarsfilm *Collapsing Stories* van Jan Mast en op de S.M.A.K.-blog.  
Adres: [www.letterstof.be](http://www.letterstof.be).

---

oerdegelijke, ouderwetse instelling met lange gangen en talloze deuren waar verschillende afdelingen achter verborgen zitten. Een nagenoeg ondoordringbaar ambtenarsapparaat met stempels, typistes en goed afgelijnde takenpakketten. Je komt er niet zomaar in en wat er buiten rolt, is aan grondige procedures onderworpen. In werkelijkheid bestaat het IICADOM uit een reeks rekken in het kantoor van Jasper Rigole en draait hij grotendeels alleen aan de knoppen. Het IICADOM is een fictie en kwam tot nog toe enkel naar buiten in de vorm van kunstwerken, zoals een ruimtelijke installatie of posters die het archiveringssysteem blootleggen (*An Elementary Taxonomy of Collected Memory*, 2008).

Tegelijk is het IICADOM ook een reëel instituut. De filmpjes of herinneringen moeten nu eenmaal eerst gearchiveerd worden en op andere dragers worden gezet voor Rigole ermee aan de slag kan. De instelling beschikt zo over een echt bestaande en unieke databank van egodocumenten.

Dat spel tussen het reële en het fictieve typeert het werk van Jasper Rigole bij uitstek. Hij zoekt bewust de vage grens op tussen wat echt is, wat echt lijkt en wat verzonnen is. Die grens is uiteraard inherent aanwezig in het materiaal waar hij mee werkt. Familiefilmpjes tonen alleen de bijzondere momenten in een mensenleven; de filmmaker toont alleen wat hij zelf wil laten zien. Op die manier lijken familiefilmpjes verdacht goed op de sociale media van vandaag. Ook op Facebook schetsen we met z'n allen een mooier, interessanter en leuker profiel van onszelf.

En geldt niet hetzelfde voor onze herinneringen? Ook die zijn per definitie hoogstpersoonlijk en gekleurd. "Herinneringen zijn gemaakt van wonderlijk materiaal,

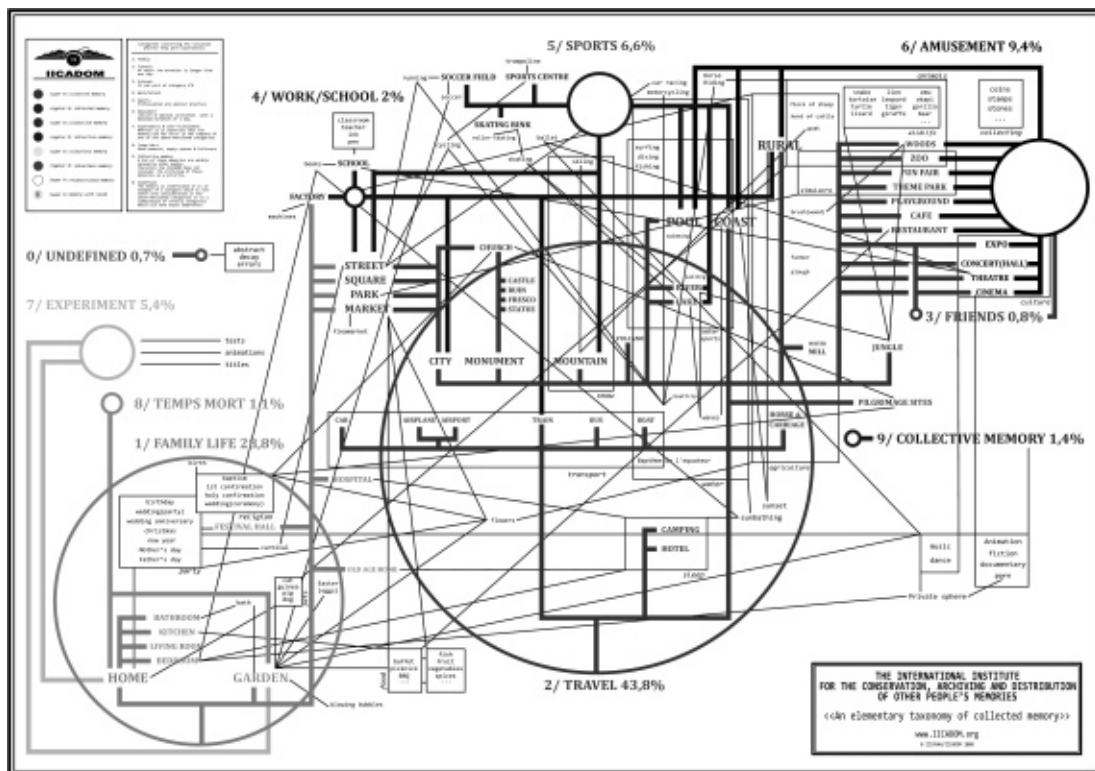


Stills uit *Promotional Film Concerning the Archiving of Other People's Memories*, single channel video, 8 mm overgezet op dvd, 5 minuten, 2006 © Jasper Rigole.

bedrieglijk en toch dwingend, machtig en vaag. Men kan geen staat maken op zijn herinneringen, en toch bestaat er geen andere werkelijkheid dan degene, die we in ons geheugen dragen”, zoals Klaus Mann het in het autobiografische *Het keerpunt* (1942) verwoordde.

Rigole onderzoekt de mechanismen die aan dit alles ten grondslag liggen. Hij draait ze om, speelt ermee, voegt extra betekenislagen toe en creëert daarmee bijzonder intrigerende kunstwerken van reële ficties en fictieve realiteiten, niet zelden met een subtiel vleugje humor.

Die fictieve realiteiten en fijne humor komen in het bijzonder aan bod in het toekomstproject van het IICADOM. Binnen afzienbare tijd gaat het instituut online. Op [www.iicadom.org](http://www.iicadom.org) staat voorlopig een lijvige functiebeschrijving. De instelling is op zoek naar een *content managing archivist* die naast de obligate professionele en persoonlijke eigenschappen (in heerlijk ironische human-resourcestaal) idealiter ook over volgende competenties beschikt:



An Elementary Taxonomy of Collected Memory, een poster voor de tentoonstelling *Perché realizzare un'opera quando è così bello sognarla soltanto?*, Gent, 2008. Gedrukt in samenwerking met Roma Publications  
 © Jasper Rigole.

- You have an investigative mind and a penchant for voyeurism
- You have a good memory (or can compensate with a good imagination)
- You are not hesitant to delve into other people's past

Kandidaat-gluurders worden door het IICADOM geselecteerd en worden, na een positieve screening, uitgenodigd om op het platform in te loggen. Het online platform is een onderzoeksproject dat als een game is opgevat (en omgekeerd) en paste oorspronkelijk binnen iMinds, het digitale onderzoekscentrum van Vlaanderen.<sup>1</sup> Het platform wil het archief van Jasper Rigole activeren. Het IICADOM moet online evolueren van een statisch archief naar een interactieve tool die, naar analogie met het menselijke geheugen, voortdurend herwerkt en hervormd wordt. De databank zal enerzijds raadpleegbaar zijn voor het publiek. Anderzijds is het de bedoeling dat de archivariissen verschillende levels afwerken door gegevens over de filmpjes te inventariseren. Op een bepaald moment kunnen ze filmpjes of herinneringen zelfs adop-



Installatiebeeld van *Outnumbered, A Brief History of Imposture* tijdens Manifesta 8, Murcia, 2010. Technische realisatie: Gert Aertsen (lahaag.org), constructie: Ian Ghyselink, programmering: Jan Willem de Haan, vertelstem: Richard Wells. Met de steun van AON, HISK & KASK © Jasper Rigole.

teren door er beschrijvingen aan toe te voegen. De onlinedatabase wordt tegelijk een sociaal-cultureel platform, een verzameling van reële ficties en een mediakunstwerk.

Rigole is daarmee niet aan zijn proefstuk toe. In 2010 creëerde hij met 500 *letters* een onlineproject waarbij het publiek, in casu collega-kunstenaars, werd betrokken.<sup>2</sup> Het project start met een lichtjes hilarische, Engelstalige brief aan een fictieve curator. De kunstenaar laat weten dat hij niet kan voldoen aan de vraag van de tentoonstellingsmaker om een biografie van “100 words or 500 letters” te bezorgen. Honderd woorden zijn veel te beperkt om zijn werk en kunstenaarspraktijk te beschrijven. Daarom opteert hij voor vijfhonderd brieven en kiest daarmee ongegeneerd voor een andere betekenis van het Engelse woord *letter*, een betekenis die de curator ongetwijfeld niet had bedoeld.

Daarbovenop heeft hij een webformulier gecreëerd om te vermijden dat hijzelf en andere kunstenaars zich in de toekomst aan deze vervelende en te tijdrovende administratieve taken moeten wijden. Invullen en klaar is kees. De curator hoeft de biografie enkel nog uit de databank te plukken.

500 letters is een eigen leven gaan leiden en bevat intussen talloze bijdrages van bestaande, vooral Amerikaanse, kunstenaars. Het fictieve kunstproject schrijft zich daarmee in in de realiteit. En de werkelijkheid geeft het kunstwerk extra betekenislagen mee.

### DE KUNSTENAAR ALS BEDRIEGER

Dat de realiteit extra lagen toevoegt aan het kunstwerk is duidelijk te zien in *OUTNUMBERED – A Brief History of Imposture* uit 2009. *OUTNUMBERED* heeft als uitgangspunt een beelddocument dat Rigole op een rommelmarkt vond, een foto uit 1936 van de Gentse Sint-Amandusschool. Jasper Rigole creëerde er een indrukwekkende audiovisuele installatie rond. Voor de foto plaatste hij een robotgestuurde camera die op een apart scherm close-ups toont van de jongens. Wie zijn ze? En wat hebben ze verder van hun leven gemaakt? Een Engelstalige stem die zo uit een BBC-documentaire lijkt te komen, legt het met grote precisie uit. Stuk voor stuk zijn het beroemdheden: auteurs, cineasten, politici, filosofen... De biografische informatie wordt door de computer uit een database opgesnord en is correct, maar de relatie met de school, met de getoonde leerlingen en tussen de personen onderling is dat niet. In de Vlaamse krant *De Standaard* vertelt de kunstenaar het volgende over de installatie: “Ik kwam op dat idee toen ik een boek las met de titel *The Jew of Linz* (...) Daarin staat onder meer dat Hitlers Jodenhaat was ingegeven door zijn afkeer van Ludwig Wittgenstein, de latere filosoof die in Linz op dezelfde school zat als hij. Er is een boeiende controverse over die theorie ontstaan. Wat mij er vooral aan interesseerde, was de foto die als visueel bewijsmateriaal werd gebruikt. *OUTNUMBERED* wil laten zien hoe gemakkelijk het is documenten te manipuleren en hoe broos de grens is tussen *fact* en *fiction*.”<sup>3</sup>

Alle in de installatie aan bod komende personen kunnen in mindere of meerdere mate als bedriegers bestempeld worden. Vandaar ook de ondertitel, *A Brief History of Imposture*. Als we de commentaarstem mogen geloven, zou de een boeken onder eigen naam hebben gepubliceerd die door de ander zijn geschreven, bijvoorbeeld. Maar zij zijn niet de enige leugenaars. Ook de kunstenaar is in zekere zin een bedrieger omdat hij feit en fictie vermengt, al creëert hij er een nieuw kunstwerk mee.

*OUTNUMBERED* bevat overigens een grote narratieve kwaliteit. Narrativiteit, literaire technieken en zelfs genres (hier *faction*) vormen een constante in het oeuvre van Jasper Rigole. Ook al werd zijn werk meermaals in de traditie van enkele groten uit de kunstwereld geplaatst, met Marcel Broodthaers en Johan Van Geluwe op kop, hij lijkt zich vooral door de wereldliteratuur te laten beïnvloeden. Zo haalt hij zelf de conceptuele strategieën van Georges Perec of het fantasierijke oeuvre van Jorge Luis Borges aan.



Stills uit *Attraction*, installatie, 8 mm-film overgezet op 16 mm, drie Kodak-carrouzels , 2013 © Jasper Rigole.

### UNIVERSEEL EGODOCUMENT

In *Paradise Recollected*, de film waarmee Rigole zich in 2008 als laureaat van het Hoger Instituut voor Schone Kunsten (HISK) liet opmerken, kiest hij zelfs een anonieme Middel nederlandse literaire tekst over het land van Cogne (Luilekkerland) als uitgangspunt. Niet alleen wordt de tekst letterlijk geciteerd door de commentaarstem; het fictieve land van Cogne vormt tegelijkertijd een metafoor voor de gemonteerde fragmenten uit familiefilmpjes over vervlogen zomers en lome vakanties van het IICADOM.

Maar het wordt nooit suikerzoet, en daar heeft de titel, die duidelijk geïnspireerd is op John Miltons *Paradise Lost* en *Paradise Regained*, nauwelijks iets mee te maken. Het is veeleer de neutrale commentaarstem die het 'm doet. Ook hier vertelt een National Geographic-achtige stem over de getoonde herinneringen, waar ze vandaan komen, hoe ze hun emotionele waarde verloren en waarom het IICADOM ze waardevol vindt. Het levert een afstandelijke feitelijkheid op. Het geeft de kunstfilm, zoals nogal wat van Rigoles werk, een schijnbaar documentair karakter en toont hoe een egodocument iets archetypisch en universeels wordt, zodra het is ontdaan van de persoonlijke emoties en alle mechanismen die aan de basis van herinneringen liggen.

Jasper Rigole steekt niet onder stoelen of banken dat hij een grote bewondering koestert voor de Franse cineast Chris Marker, onder meer bekend van *La jetée* (1962). Filmcriticus Roy Armers noemde Marker “onclassificeerbaar omdat hij uniek is (...) de Franse Cinema heeft zijn ‘toneelschrijvers’, zijn dichters, zijn technici en zijn autobiografen maar heeft slechts één ware essayist: Chris Marker.”<sup>4</sup> Voor Marker films maakte, was hij aan de slag als journalist, iets wat zijn experimentele films, documentaires en filmessays, ontegenzeggelijk beïnvloed heeft.

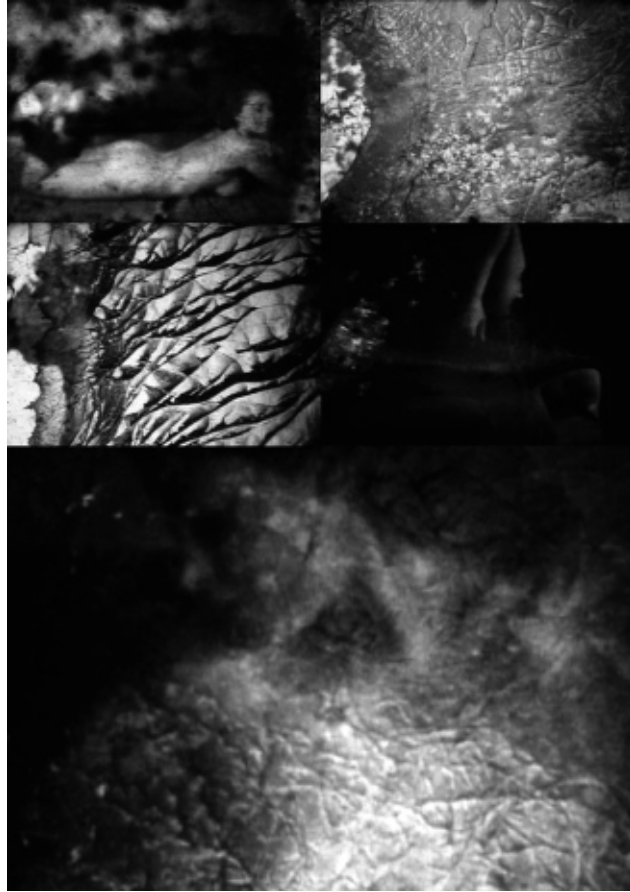
Hoewel de invloed van Marker en van de typische documentaires van BBC, National Geographic en History Channel onmiskenbaar aanwezig is in zijn werk, zijn Rigoles *found footage*-films bijzonder sfeervol, zelfs poëtisch. Dat heeft enerzijds met de lieflijke herkenbaarheid te maken. Wie herinnert zich niet de draaimolen op de plaatselijke kermis, het eerste bezoek aan de zoo, of de rode, opblaasbare armbandjes waarmee we leerden zwemmen? Anderzijds speelt de fysieke staat van de ego-documenten waar Rigole mee werkt een cruciale rol. Het beeld is korrelig, vervuild en heeft in de loop der jaren een warm patina gekregen. De amateur-cameraman registreert met schokkerige bewegingen. De beelden roepen bij elk van ons persoonlijke associaties op, we worden er nostalgisch van en voegen, door de films te bekijken, nieuwe herinneringen toe aan het kunstwerk. Trouwens, welk effect willen we met de fotofilters op onze smartphones en Instagram bereiken?

De tactiek van *Paradise Recollected* deed Rigole in 2013 nog eens over. Toen stelde hij *Attraction* voor, een gelijkaardige film waarin 16 mm-fragmenten van het IICADOM over een ander thema via *cut and paste* tot een nieuw kunstwerk werden gemonteerd. Hier voorzien van niet één, maar drie verschillende documentairestemmen in drie verschillende talen met drie verschillende verhalen. Het was onder andere voor deze video-installatie dat The Young Belgian Art Prize hem de hoofdvogel toewees, The Crowet Prize. Daarmee treedt hij in de voetsporen van onder anderen Raoul De Keyser, Pierre Alechinsky, Ann Veronica Janssens, Marie-Jo Lafontaine, Hans Op de Beek en Berlinde De Bruyckere.

## RESTTIJD

Het tweede werk dat de jury van The Young Belgian Art Prize selecteerde, was de filminstallatie *Temps Mort* (2010). *Temps Mort* bestaat uit resten. Voor de komst van de digitale camera vulden mensen hun analoge band na een vakantie of feestje op tot er helemaal niets meer bij kon. Vaak werden daarvoor beelden gemaakt van hun directe omgeving: de tuin, de echtgenote, het huisdier... Rigole monteerde die “verloren” fragmenten tot een kortfilm. Dit keer zonder commentaarstem, maar met de originele geluiden, een aantal door hemzelf toegevoegde klanken en de kenmerkende ruis waarmee we oude amateurfilms associëren.





Stills uit *Nude Decay*, single channel video, 8mm-film overgezet op video, 3 minuten, 2008 © Jasper Rigole.

De titel refereert aan het oeuvre van de Italiaanse regisseur Michelangelo Antonioni. En toont zijn voorliefde voor schijnbaar onbeduidende details, voor niet-narratieve elementen die het verhaal lijken te doen stokken, maar in werkelijkheid wel degelijk een functie hebben.

Ook de beelden in *Temps Mort* lijken onbelangrijk, maar zijn dat niet. Het zijn onbedoelde herinneringen en juist omdat ze haast argeloos zijn gemaakt, bieden ze ons vaak een intiemere, minder gefilterde blik op het verleden. Door filmresten uit de context van de originele egodocumenten te halen en ze in een nieuw geheel te monteren, verhoogt hun waarde. Daarmee geeft Rigole een nieuw elan aan het manipuleren, hervormen en uitbreiden van herinneringen.

In vroeger werk past Jasper Rigole dan weer precies het omgekeerde toe. In werken

als *From Scratch* (2008) en *Fading Memory* (2008) laat hij specifieke filmfragmenten of herinneringen vervagen tot er nauwelijks nog iets van overblijft. In werken als *Past Recovery* (2007) of *Nude Decay* (2008) wordt het verval expliciet een artistiek medium.

*From Scratch* bestaat uit een verticale projectie van een gekraste en gemanipuleerde 8 mm-film. Door de beschadigingen en de gekantelde projectie zijn de beelden nog nauwelijks herkenbaar. De film wordt in een loop vertoond. Daardoor zal de beschadiging enkel groter worden. De beelden worden almaar abstracter tot de film zichzelf vernietigt. Ook *Fading Memory* is een filmloop. De film projecteert de close-up van een kind in een houten doos. De band loopt echter keer op keer over een mes. Het beeld vervaagt tot er enkel nog krassen en vlekken te zien zijn.

*Past Recovery* projecteert dan weer een vergane film als was het een abstract, bewegend schilderij. Net zoals *Nude Decay*, gebaseerd op een gedeeltelijk verteerde erotische film uit de jaren vijftig. Rigole knipte er de intacte stukken uit en hermonteerde de film tot een bijzonder tactiel kunstwerk waarbinnen de grens tussen menselijke huid en de textuur van de oude filmband flou wordt.

## VERVELLENDE VERLEDENS

Jasper Rigole zoekt bewust grenzen op. Grenzen tussen realiteit en fictie, tussen humor en ernst, tussen vroeger en nu, tussen het ik van de amateurfilmer en het wij van vandaag. Hij laat talloze anonieme verledens onophoudelijk vervellen tot nieuwe kunstwerken. Rigole creëert op een intellectueel aantrekkelijke en erudiete manier kunst. Hij maakt geloofwaardige ficties die de mechanismen van ons selectieve en gekleurde geheugen blootleggen. Rigole spoort ons met zachte hand en humor aan om na te denken over onze hedendaagse hang naar nostalgie. Dat onderzoek is niet afgerond. In oktober 2015 presenteert Jasper Rigole een doctoraat aan de School of Arts in Gent. Tegelijk opent een tentoonstelling in het Hasseltse kunstencentrum Z33. Daarna is zijn werk te zien in De Brakke Grond in Amsterdam.

[www.jasperrigole.com](http://www.jasperrigole.com) en [www.iicadom.org](http://www.iicadom.org)

---

### Noten

- 1 <http://www.iminds.be/nl/projecten/2014/03/18/addenda>
- 2 [www.500letters.org](http://www.500letters.org)
- 3 JAN VAN HOVE, "Jasper Rigole speelt met afgedankte herinneringen in het S.M.A.K.", *De Standaard*, 28 december 2009.
- 4 JOHN WAKEMAN, *World Film Directors*, Volume 2, The H. W. Wilson Company, 1988.